

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Νομικής Σχολής Αθηνών

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Δημοσίου Δικαίου

Συνταγματικό Δίκαιο – Ανδρέας Δημητρόπουλος

Ευγενία Αρισταΐδου Μακρή

Το δικαίωμα της περιουσίας στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη.

**Το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, το άρθρο 17 Σ1975/1986/2001 και
η νομολογία των ΔΕΚ, ΕΔΔΑ και Ελληνικών Δικαστηρίων.-**

Αθήναι – Ιούνιος 2005

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλιβιζάτος Νίκος**, Εισαγωγή στην ελληνική συνταγματική ιστορία 1821-1941, τ.1, Αθήναι – Κομοτηνή, 1981.-
- Αποστολόπουλος Ιωάννης**, Ο πρόεδρος πρωτοδικών, Αθήναι, 1960.
- Βογιατζής Παναγιώτης**, Η προστασία της ιδιοκτησίας στο Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, ΤοΣ 1998:156 επ.-
- Γραβάνης Σωτήριος**, Ο νέος νόμος περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων, Θέμις ΝΑ/1940:499 επ.-
- Δαγτόγλου Πρόδρομος**, Ατομικά δικαιώματα, Αθήναι – Κομοτηνή, 1991.-
- Δημητράκος Δημήτριος**, Νέον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν, Αθήναι, 1970.-
- Δημητρόπουλος Ανδρέας**, Ζητήματα συνταγματικού δικαίου, ζ!, Αθήναι, 1997.-
- Δρόσος Ιωάννης**, Συνταγματικοί περιορισμοί της ιδιοκτησίας, Αθήναι, 1997.-
- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών**, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Θεσσαλονίκη, 2002.-
- Καμίνης Γεώργιος**, Γενικά συμπεράσματα, ΤοΣ 2003:281 επ.-
- Καράκωστας Βελισσάριος**, Οι αναθεωρούμενες διατάξεις για την Δικαιοσύνη, Δ. 30/2001:128 επ.-
- Καρατζά Λίλα**, 4 Κώδικες σύν 8, Αθήναι, 2005.-
- Κασιμάτης Γεώργιος**, Η απόφαση ΟΛΑΠ 40/98. Οι βάσεις εφαρμογής της αρχής σεβασμού και προστασίας αξίας του ανθρώπου και της εγγύησης της ιδιοκτησίας, ΝοΒ 47/1999:705 επ.-
- Κασιμάτης Γεώργιος**, Η συνταγματική έννοια της ιδιοκτησίας και η διεύρυνση αυτής, ΕΔΔΔ 1974:205 επ.-
- Καστανάς Ηλίας και Κτιστάκης Γιάννης**, Επισκόπηση της νομολογίας του έτους 1998 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Δ. 30/1999:1107 επ.-
- Μητρόπουλος Αλέξανδρος**, Ιδιοκτησία και εργασιακή σχέση, ΕπΕρΔ 41/1982:465 επ., 505 επ., 577 επ.-
- Μητσόπουλος Γεώργιος**, Η προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων σύμφωνα με το ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, ΤοΣ 1987:217 επ., Δ. 28/1997:720.-
- Μπαλής Γεώργιος**, Γενικές Αρχές, γ! έκδοση, Αθήναι.-
- Μπέης Κώστας**, Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου και οι εκτελεστοί τίτλοι προς τούτο, Δ. 36/2005:683 επ.-
- Μπέης Κώστας**, Η δραστηριότητα της ατομικής προσφυγής ενώπιον των οργάνων της ΕΣΔΑ, Δ. 28/1997:720.-
- Ξυγκάκης Παύλος**, Η επί ποινή απαραδέκτου της ανακοπής επιπρόσθετη επίδοσή της και στον υπουργό οικονομικών, ακόμη και όταν δεν εκπροσωπεί αυτός το ελληνικό Δημόσιο, Δ. 2005/36:543.-
- Παντελής Αντώνης, Κουτσομπίνας Στέφανος, Γεροζήσης Τριαντάφυλλος**, Κείμενα συνταγματικής ιστορίας, τ. Α, Αθήναι – Κομοτηνή, 1993.-
- Ρούκουνας Εμμανουήλ**, Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Εστία, Αθήναι, 1995.-
- Σαρμάς Ιωάννης**, (1) Κράτος και δικαιοσύνη. Ελευθερία με υπεροχή του δικαίου. Η νομολογία του ΕΔΔΑ, Αθήναι-Κομοτηνή, 2003.-
- Σαρμάς Ιωάννης**, (2) Κράτος και δικαιοσύνη. Το δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου. Η νομολογία του ΣτΕ, Αθήναι-Κομοτηνή, 2003.-

-**Σημίτης Κώστας**, Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης (Μύθος και Πραγματικότητα), Δ. 10/1979:800 επ.-

-**Σκουρής Βασίλειος** (επιμ.), Ερμηνεία Συνθηκών ΕΕ και ΕΚ, Αθήναι – Κομοτηνή, 2003.-

-**Τσάτσος Δημήτρης**, Συνταγματικό δίκαιο. Θεμελιώδη δικαιώματα, τ.1, Αθήναι – Κομοτηνή, 1988.-

-**Τσάτσος Θεμιστοκλής**, Η συνταγματική προστασία των ατομικών περιουσιακών δικαιωμάτων, Αθήναι, 1928.-

-**Χιώλος Κωνσταντίνος**, Η προστασία της περιουσίας κατά την ΕΣΔΑ, Αρμ 59/2005:479 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Ιστορική επισκόπηση της συνταγματικής και υπερνομοθετικής προστασίας της ιδιοκτησίας της χώρας μας. Η ελλειμματική θεσμική και νομολογιακή προστασία της ιδιοκτησίας μετά τη μεταπολίτευση. Η ευρωπαϊκή δικαιοσύνη πραγματικότητα, Αρμ. 58/2004:5 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Αναγκαστικές απαλλοτριώσεις. Ζητήματα συνταγματικότητας και ευρωπαϊκού δικαίου. Το τεκμήριο ωφελείας παροδίου, ΕλΔνη 45/2004:340 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Ουσιώδης μεταστροφή της νομολογίας στο δίκαιο προστασίας της ιδιοκτησίας, ΕλΔνη 45/2004:1282 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Ο νέος κώδικας αναγκαστικών απαλλοτριώσεων ακινήτων υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, ΕλΔνη 43/2002:1598 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Η πληρότητα της αποζημίωσης για τη στέρηση της ιδιοκτησίας και η ΕΣΔΑ, Δ. 32/2001:1153 επ.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Το δίκαιο ρυμοτομίας και πολεοδομικού σχεδιασμού, Αθήναι – Κομοτηνή, 1997.-

-**Χορομίδης Κώστας**, Η δικαστική δαπάνη στη δίκη της αναγκαστικής απαλλοτριώσεως, ΝοΒ 1977:1259 επ.-

-**Χρυσόγονος Κώστας**, Η σημασία της νομολογίας του ΕΣΔΑ για το ελληνικό δίκαιο, ΔτΑ 2003:543 επ.-

-**Χρυσόγονος Κώστας**, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήναι, 2002.-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- I. Ορισμός και περιπτωσιολογία περιουσίας. Διασάφηση όρων. Ουσιαστική και εννοιοκρατική προσέγγιση.-
II. Νομοθετική πρόβλεψη σε ΣυνθΕΚ, ΣυνθΕΕ, ΕΣΔΑ και ΕλλΣυντ. Νομολογιακή εφαρμογή. Ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη.-
III. Κριτική αποτίμηση. Σχόλια. Συμπέρασμα.-

I! / A!

1.- Στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούμε τη λέξη «**περιουσία**». Στην αγγλική «**possessions**». Στη γαλλική «**biens**». Η περιουσία, η ιδιοκτησία, τα αγαθά είναι όροι, που χρησιμοποιούνται **με την ίδια ευρεία έννοια** του δικαιώματος επί της περιουσίας : **right of property** [ad hoc : ΕΔΔΑ, υποθ. Marckx της 13.06.79, υποθ. Sporrong and Lonnroth της 23.09.82, Σαρμάς, (1), 2003:225, Δαγτόγλου, 1991: 903-904].-

α!

2.- Τι σημαίνει **περιουσία**;

2.1.- Περιουσία είναι το **σύνολο** των οικονομικών **αγαθών**, που ανήκουν σε ορισμένο πρόσωπο. Το σύνολο των **δικαιωμάτων**, στα οποία αναγνωρίζεται από το δίκαιο οικονομική αξία. Το σύνολο των **εννόμων σχέσεων** δεκτικών χρηματικής αποτίμησης. Κάθε δικαίωμα και κάθε **απαίτηση**, εφόσον υπάρχει **νόμιμη προσδοκία** με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο ότι δύνανται να ικανοποιηθούν δικαστικώς [Χιώλος, Αρμ 2005:479, Μπαλής, παρ. 182, σελ. 355]. -

3.- Η **εννοιοκρατική** οριοθέτησή της περιουσίας πρέπει να **αποφεύγεται**. Η περιουσία **δεν μπορεί να περιορισθεί** σε νομικούς όρους άλλων κλάδων δικαίου, τη στιγμή που έχει **δική της ορολογία**, [Κασιμάτης, ΝοΒ 1999:705].-

β!

4.- Ενδεικτικώς και εις αναμονήν της μέλλουσας κοινής πείρας, στην περιουσία **περιλαμβάνονται :**

i!

4.1.- Τα κάθε είδους δικαιώματα και απαιτήσεις οικονομικού περιεχομένου του **ιδιωτικού δικαίου** : Κάθε είδους δικαιοπραξίες εν ζωή ή αιτία θανάτου. Οι αδικοπραξίες. Οι προσβολές της προσωπικότητας. Ο αδικαιολόγητος πλουτισμός. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις του εμπραγμάτου, του οικογενειακού και του κληρονομικού δικαίου. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις του εμπορικού δικαίου. Τα μετοχικά δικαιώματα, τα αξιογραφικά, τα δικαιώματα από άυλους τίτλους, από σχέσεις πιστωτικού και χρηματιστηριακού συστήματος. Η βιομηχανική και η πνευματική ιδιοκτησία. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις του εργατικού δικαίου. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις του ιδιωτικού δικαίου κατά του κράτους, των νπδδ και των κρατικών νπιδ.-

ii!

4.2.- Τα κάθε είδους δικαιώματα και απαιτήσεις οικονομικού περιεχομένου του **δημοσίου δικαίου** : Οι μισθοί, οι συντάξεις και οι ασφαλιστικές παροχές των δημοσίων υπαλλήλων και των δικαστικών λειτουργών. Οι αμοιβές και οι αποζημιώσεις των προσώπων, που παρέχουν υπηρεσίες με σύμβαση δημοσίου δικαίου. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις βάσει διοικητικών συμβάσεων. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις της αστικής ευθύνης του κράτους. Οι απαιτήσεις από αναγκαστικές απαλλοτριώσεις ή/και περιορισμών στην ιδιοκτησία, στην επαγγελματική και την οικονομική ελευθερία. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις, που συνδέονται με την παροχή αδείας ή της έγκρισης άσκησης επαγγέλματος ή/και άλλης οικονομικού περιεχομένου δραστηριότητας. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις, που

συνδέονται με κάθε είδους πολεοδομικές άδειες, άδειες εκχέρσωσης, χρήσης δημοσίων εκτάσεων και ακινήτων και εγκρίσεις προστασίας περιβάλλοντος. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις, που συνδέονται με τις αγορανομικές άδειες και τις εγκρίσεις. Τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις, που συνδέονται με τις κρατικές παροχές οικονομικής στήριξης των διαφόρων κλάδων και κατηγοριών της επαγγελματικής ή/και μη δραστηριότητας. Οι κρατικές επιδοτήσεις και οι χρηματοδοτήσεις. Οι μήπω, δικαστικώς ή εξωδίκως, αναγνωρισμένες ή εκκαθαρισμένες απαιτήσεις, αρκεί να είναι θεμελιωμένες στο ισχύον, μέχρι και την πράξη προσβολής τους, εξ αντικειμένου δίκαιο. Οι απαιτήσεις χωρίς νόμιμη βάση, αλλά που υποστηρίζονται από την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ή/και από την αρχή του κράτους δικαίου [Κασιμάτης, ΝοB 1999:722].-

II / B!

5.- Η ευρωπαϊκή και η ελληνική έννομη τάξη δεν είναι ξεχωριστές, παράλληλες και ενίοτε παραπληρωματικές μεταξύ τους. Συνιστούν **μία και ενιαία έννομη τάξη**, χωρίς στεγανά. Πρόκειται για την **ευρωελληνική**, κατ' αναλογία προς την ευρωιταλική, ευρωγαλλική, ευρωπολωνική, κλπ. Για αυτήν την **υπερνομοθετική** και την **συνταγματική** έννομη τάξη η προστασία της περιουσίας είναι αντικείμενο **μερίμνης**.-

Γ! / α!

i!

6.- Η **ΣυνθΕΕ** προβλέπει στο άρθρο 6 παρ. 1 και 2 :

«1. Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη. 2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την ΕΣΔΑ, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου».-

6.1.- Το ΔΕΚ ανέλαβε να προστατεύσει **δραστικά** τους θιγομένους ιδιώτες. Σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ το δικαίωμα της περιουσίας προστατεύεται **ικανοποιητικώς**. Το εύρος και η ποιότητα της προστασίας αυτής προσδιορίζονται **και από** τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Είναι **ρητή και απερίφραστη** η παραπομπή στην ΕΣΔΑ. Ενδεικτικώς [βλ. και επομ. παραγρ.], οι αποφάσεις του ΔΕΚ για την προστασία της περιουσίας : ΔΕΚ 44/79, υποθ. Liselotte Hauer της 13.12.79 [Συλλ. 1979:3751], υποθ. Zuckerfabric [Συλλ. 1987:49], C-248/95 της 17.07.77, C-249/95 της 17.07.97, υποθ. SAM Schiffahrt της 17.07.97 [Συλλ. 1997:4475], [Σγουρίδου Αικατερίνη σε Σκουρή (επιμ.), 2003: 52-53].-

ii!

7.- Η **ΣυνθΕΚ** προβλέπει στο άρθρο 295 (πρώην 222) :

«Η παρούσα Συνθήκη δεν προδικάζει με κανένα τρόπο το καθεστώς ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη».-

7.1.- Το άρθρο αυτό είναι η ενσάρκωση της **πολιτικής σωφροσύνης**. Αναλλοίωτο στη διατύπωσή του από την αρχή της δημιουργίας των Κοινοτήτων. Εισάγει την **αρχή της ουδετερότητας** της Κοινότητας **στην οικονομική πολιτική** των κρατών μελών και, ειδικότερα, στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των επιχειρήσεών τους. Διακηρύσσει με απόλυτη διαπίστωση ότι η Κοινότητα **δεν επιβάλλει συγκεκριμένο ιδιοκτησιακό καθεστώς** στις επιχειρήσεις των κρατών μελών. Άλλως, ότι οι κοινοτικοί **κανόνες του ανταγωνισμού** ισχύουν και εφαρμόζονται **ανεξαρτήτως** από το καθεστώς ιδιοκτησίας μιας επιχείρησης [ΔΕΚ 44/79, υποθ. Liselotte Hauer της 13.12.79, Συλλ. 1979:3751]. Το άρθρο 295 δεν θέτει υπό αμφισβήτηση το καθεστώς απαλλοτριώσεων των κρατών μελών. Παραμένει, όμως, ακεραία η υποχρέωση τήρησης της **αρχής της μη διάκρισης**, που συνιστά την βάση

της αρχής της ελευθερίας της εγκατάστασης [ΔΕΚ 183/83, υποθ. Robert Fearon της 06.11.84, Συλλ. 1984:3687]. Κάθε συγκεκριμένη **εθνικοποίηση** ή/και **ιδιωτικοποίηση** δεν μένει στο απυρόβλητο, αλλά **ελέγχεται**, διότι ενδεχομένως να υποκρύπτεται **κρατική ενίσχυση** [ΔΕΚ, υποθ. Intermill (Συλλ. 1984:3818), Αδαμαντίδου Έλσα σε Σκουρή Βασίλειο (επιμ.), 2003:1633 –1635].-

β!

8.- Η **ΕΣΔΑ** στο **Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο (ΠΠΠ)** στο άρθρο 1 προβλέπει :

«Προστασία ιδιοκτησίας. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται να απολαμβάνει ειρηνικά την περιουσία του [Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions]. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού, ειμή διά λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύ Νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων».

8.1.- Σημειωτέον ότι το επίσημο ελληνικό κείμενο μεταφράζει εκ του γαλλικού και είναι **αδόκιμο** : *«Πάν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του»* [Ρούκουνας, 1995:197].-

8.2.- Το **ΕΔΔΑ** **δεν εξετάζει** αν οι διατάξεις της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της **αντίκειται στο νόμο ή το σύνταγμα** μια χώρας μέλους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για να τις εφαρμόσει. Αντ' αυτού, αναζητά, συνεχώς, την **απόδοση ουσιαστικής δικαιοσύνης στη συγκεκριμένη περίπτωση** [Χορομίδης, ΕλΔνη 45/2004:340]. Εξετάζει τρία (3) σημεία : **α)** Αν υπάρχει επέμβαση στην περιουσία, **β)** Αν πραγματοποιείται για θεμιτό

σκοπό και γ) Αν η στάθμιση μεταξύ δημόσιας ωφέλειας και ατομικής στέρησης είναι δίκαια.-

8.3.- Το ΠΠΠ Υποχρεώνει την **Πολιτεία να προστατεύει** την ατομική περιουσία. Τα, δε, όργανα της Σύμβασης έχουν διευκρινήσει ότι η δέσμευση αυτή υπολαμβάνει την εξασφάλιση του δικαιώματος της περιουσίας **και στις μεταξύ των ιδιωτών σχέσεις** [Ρούκουνας, 1995: 197-198].-

8.4.- Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ το άρθρο 1 του ΠΠΠ αναφέρεται στην υπό **ευρεία έννοια περιουσία** [Υποθ. Van der Marle της 26.06.86, παρ. 41]. Προστατεύονται ως περιουσιακά δικαιώματα :

8.4.1.- Η **κυριότητα επί ακινήτων** [υποθ. Παπαμιχαλόπουλος της 24.06.93]. η κυριότητα **επί κινητών** [υποθ. Gasus Dossier της 23.02.95]. **Οι ασφάλειες in rem** [υποθ. Gasus Dossier της 23.02.95]. Τα δικαιώματα **ευρεσιτεχνίας και πνευματικής ιδιοκτησίας** [Επιτρ. 04.10.90]. Η **πελατεία** μιας εμπορικής επιχείρησης [υποθ. Van Marie της 26.06.86]. Η **μετοχή** στις μετοχικές εταιρείες [υποθ. Lithgow της 08.07.86]. Οι διοικητικές άδειες και ιδίως η **άδεια πολεοδόμησης** μιας αγροτικής έκτασης [υποθ. Pine Valey Developments LTD της 29.11.91]. Οι **αξιώσεις προς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης** για καταβολή κοινωνικοασφαλιστικών παροχών, όταν αυτές συνδέονται με προηγούμενη καταβολή εισφορών του ασφαλισμένου εν όψει της καταβολής παροχών [υποθ. Gaygusuz της 16.09.96]. Οι **ενοχικές αξιώσεις** από συμβατική ή εξωσυμβατική ευθύνη, εφόσον κατέστησαν αναντίρρητες για τα μέρη και είναι πλήρως εκκαθαρισμένες [υποθ. ΣΤΡΑΝ – Ανδρεάδης της 09.12.94]. Η **άδεια πωλήσεως αλκοολούχων ποτών** [υποθ. The Traktoren Aktiebolag της 07.07.89]. Το **δικαίωμα επιδόματος** χήρας και επιδόματος χήρας μητέρας που διεκδικεί ο χήρος σύζυγος πατέρας δύο παιδιών [υποθ. Willis της 11.06.02]. Το **δικαίωμα στη σύνταξη**, όταν η συμβολή του εργοδότη απετέλεσε

μέρος της σύμβασης εργασίας [υποθ. Αζινάς της 20.06.02]. Η απαίτηση εταιρείας που έχει καταβάλει **αχρεωστήτως φόρο** [υποθ. SA Dangeville της 16.04.02]. Η **ηλεκτροδότηση αυθαίρετης** από πενταετίας κατοικίας [υποθ. Oneryildiz της 18.06.02]. Το **δικαίωμα εξώσεως**, που εβασίζετο στις προτεραιότητες του νομάρχη [υποθ. Immobiliare Saffi της 28.07.99], [Σαρμάς, (1) 2003:239 επ.]·-

γ!

9.- Η **Οικουμενική Διακήρυξη τω Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ)** στο άρθρο 17 προβλέπει την προστασία της ιδιοκτησίας :

«1. Κάθε πρόσωπο, ατομικά ή ομαδικά, έχει δικαίωμα στην ιδιοκτησία. 2. Από κανέναν δεν αφαιρείται η περιουσία αυθαίρετα»·-

9.1.- Η **νομική δεσμευτικότητα** της ΟΔΔΑ ως προς τα κράτη έχει προκαλέσει **αντιγνώμεις**, αλλά το **παγκόσμιο πολιτικό της κύρος** είναι **αδιαμφισβήτητο**. Αδιαμφισβήτητο είναι, επίσης, ότι τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ) δεσμεύονται από τη διακήρυξη, αφού κατά γενικό κανόνα, ο διεθνής οργανισμός οφείλει να τηρεί όλες τις πράξεις των οργάνων του·-

9.2.- Αρκετές διατάξεις της ΟΔΔΑ έχουν δηλωτικό χαρακτήρα, δηλαδή **διατυπώνουν αρχές προϋπάρχοντος ή επιγενόμενου εθιμικού δικαίου**, ενώ σε άλλα σημεία δεν εκφράζει θετικό δίκαιο. Η σύμβαση εστιάζεται στις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες, αλλά περιέχει και διατάξεις περί **οικονομικών** και κοινωνικών **δικαιωμάτων**, οι οποίες κατά κανόνα διατυπώνονται με **δυνητική ορολογία**. Τα δικαιώματα, πάντως, αυτά και οι ελευθερίες έχουν τύχει **αλληπάλληλων** εξειδικεύσεων από μεταγενέστερα διεθνή συμβατικά κείμενα. Αν μερικά δεν επαναλαμβάνονται σε παγκόσμια κλίμακα, βρίσκονται, πάντως, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση [Ρούκουνας, 1995: 70-72]·-

10.- Το **Σύνταγμα** της Ελλάδος στο άρθρο 17 προβλέπει :

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματά όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος».

«2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωσης, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο».

«Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό. Στην απόφαση κήρυξης πρέπει να δικαιολογείται ειδικά η δυνατότητα κάλυψης της δαπάνης αποζημίωσης. Η αποζημίωση, εφόσον συναινεί ο δικαιούχος, μπορεί να καταβάλλεται και σε είδος ιδίως με τη μορφή της παραχώρησης της κυριότητας άλλου ακινήτου ή της παραχώρησης δικαιωμάτων επί άλλου ακινήτου».

«3. Η ενδεχόμενη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριουμένου μετά τη δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, και μόνο εξαιτίας της, δεν λαμβάνεται υπόψη».

«4. Η αποζημίωση ορίζεται από τα αρμόδια δικαστήρια. Μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να παράσχει για την είσπραξη της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος. Νόμος μπορεί να προβλέπει την εγκαθίδρυση ενιαίας δικαιοδοσίας, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 94, για όλες τις διαφορές και υποθέσεις που σχετίζονται με απαλλοτρίωση, καθώς και την κατά προτεραιότητα διεξαγωγή των σχετικών δικών».

«Με τον ίδιο νόμο μπορεί να ρυθμίζεται ο τρόπος με τον οποίο συνεχίζονται εκκρεμείς δίκες».

«Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη».

«Προκειμένου να εκτελεστούν έργα γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας είναι δυνατόν, με ειδική απόφαση του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για τον οριστικό ή προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης, να επιτρέπεται η πραγματοποίηση εργασιών και πριν από τον προσδιορισμό και

την καταβολή της αποζημίωσης, υπό τον όρο της καταβολής εύλογου τμήματος της αποζημίωσης και της παροχής πλήρους εγγύησης υπέρ του δικαιούχου της αποζημίωσης, όπως νόμος ορίζει. Η δεύτερη πρόταση του πρώτου εδαφίου εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές».

«Η αποζημίωση που ορίστηκε καταβάλλεται υποχρεωτικά το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση της απόφασης για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως. Η αποζημίωση δεν υπόκειται, ως αποζημίωση, σε κανένα φόρο, κράτηση ή τέλος».

«5. Νόμος ορίζει τις περιπτώσεις υποχρεωτικής ικανοποίησης των δικαιούχων για την πρόσοδο, την οποία έχασαν από το ακίνητο που απαλλοτριώθηκε έως το χρόνο καταβολής της αποζημίωσης».

«6. Όταν πρόκειται να εκτελεστούν έργα κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας, νόμος μπορεί να επιτρέψει την απαλλοτρίωση υπέρ του Δημοσίου ευρύτερων ζωνών, πέρα από τις εκτάσεις που είναι αναγκαίες για την κατασκευή των έργων. Ο ίδιος νόμος καθορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους μιας τέτοιας απαλλοτρίωσης, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση ή χρησιμοποίηση, για δημόσιους ή κοινωφελείς γενικά σκοπούς, των εκτάσεων που απαλλοτριώνονται επιπλέον όσων είναι αναγκαίες για το έργο που πρόκειται να εκτελεστεί».

«7. Νόμος μπορεί να ορίσει ότι για την εκτέλεση έργων με προφανή κοινή ωφέλεια υπέρ του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, οργανισμών κοινής ωφέλειας και δημόσιων επιχειρήσεων, επιτρέπεται να διανοιχθούν υπόγειες σήραγγες στο επιβαλλόμενο βάθος, χωρίς αποζημίωση, υπό τον όρο ότι δεν θα παραβλάπτεται η συνήθης εκμετάλλευση του υπερκείμενου ακινήτου».-

10.1.- Το Σύνταγμα της Ελλάδος στο άρθρο 106 προβλέπει :

«1. Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη Χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών».-

«2. Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας».-

«3. Με την επιφύλαξη της προστασίας που παρέχεται από το άρθρο 107 ως προς την επανεξαγωγή κεφαλαίων εξωτερικού, μπορεί να ρυθμίζονται με νόμο τα σχετικά με την εξαγορά επιχειρήσεων ή την αναγκαστική συμμετοχή σ' αυτές του Κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων, εφόσον οι επιχειρήσεις αυτές έχουν χαρακτήρα μονοπωλίου ή ζωτική σημασία για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, ή έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο».-

«4. Το τίμημα της εξαγοράς ή το αντάλλαγμα της αναγκαστικής συμμετοχής του Κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων καθορίζεται απαραιτήτως δικαστικώς και πρέπει να είναι πλήρες, ώστε να ανταποκρίνεται στην αξία της επιχείρησης που εξαγοράζεται ή της συμμετοχής σ' αυτή».-

«5. Μέτοχος, εταίρος ή κύριος επιχείρησης, της οποίας ο έλεγχος περιέρχεται στο Κράτος ή σε φορέα που ελέγχεται απ' αυτό εξαιτίας αναγκαστικής συμμετοχής, κατά την παράγραφο 3, δικαιούται να ζητήσει την εξαγορά της συμμετοχής του στην επιχείρηση, όπως νόμος ορίζει».-

«6. Νόμος μπορεί να ορίσει τα σχετικά με τη συμμετοχή στη δαπάνη του Δημοσίου αυτών που ωφελούνται από την εκτέλεση έργων κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της Χώρας».-

Ερμηνευτική δήλωση:

«Δεν περιλαμβάνεται στην κατά την παράγραφο 4 αξία αυτή που οφείλεται στον τυχόν μονοπωλιακό χαρακτήρα της επιχείρησης».-

11.- **Θετική κατοχύρωση** της ιδιοκτησίας περιέχει μόνον το ισχύον [Σ1975/1986/2001:5, 17, 106] και **τα επαναστατικά συντάγματα** [της Επιδαύρου 1822:ζ!', του Αστρους 1823:ς! και της Τροιζήνας 1827:17]. Τα υπόλοιπα συντάγματα από το 1844 μέχρι και το 1952 περιορίζονταν στον ορισμό των προϋποθέσεων της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης [Δαγτόγλου, 1991:891].-

11.1.- Η ΑΠ 1012/75 [NoB 1976/298], ρητώς, παραδέχεται ότι η νομολογία του ΑΠ είναι «**κυμαινόμενη**» στα ζητήματα της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης. Και στις τρεις (3) νομολογιακές περιόδους, που ακολουθούν, η διαφοροποίηση έγκειται στον τρόπο υπολογισμού της απαλλοτρίωσης. Καμμία απόφαση ελληνικού

δικαστηρίου, τουλάχιστον καθ' όσον γνωρίζουμε, δεν αναγνωρίζει άλλο, πλὴν της εμπραγμάτου ιδιοκτησίας, ως συνταγματικά προστατευόμενο δικαίωμα. -

i!

12.- Η πρώτη νομολογιακή περίοδος συμπίπτει με τη **γέννηση του νεοελληνικού κράτους**. Η ΕφΑθ 316/1890 [Θέμις Α/1891: 187-188, εισηγητής εφέτης Σπιθάκης Π.] αποδέχεται ότι

*«η οφειλομένη αποζημίωσις εις τους υφισταμένους την στέρησιν της ιδιοκτησίας των λόγω δημοσίας ανάγκης περιλαμβάνει **ου μόνον** την αξίαν του αφαιρουμένου μέρους, **αλλά** πάσαν εκ της στέρησεως ταύτης προσγενόμενην βλάβην, καθ' όσον η λέξις «**αποζημίωσις**» εν τω Συντάγματι έχει την έννοιαν της εν τω αστικώ νόμω απαντώσης λέξεως «**διαφέρον**», quod interest, ούτω, δε, μόνον επιτυγχάνεται ο δια του Συντάγματος επιδιωκόμενος σκοπός του **αζήμιον είναι τω ιδιοκτήτη την στέρησιν**».-*

12.1.- **Παρομοίως**, έκριναν και η ΕφΑθ 16(5)9/1891 [Θέμις Γ/1893: 52-54, εισητής εφέτης Νίδερ Π., με σύμφωνο σημείωμα της σύνταξης], η ΕφΑθ 39/1893 [Θέμις Δ/1894: 140, εισητής εφέτης Νίδερ Π.], η ΕφΝαυπλ 377/1894 [Θέμις Ε/1895: 557], η ΕφΑθ 2239/1896 [Θέμις Η/1897: 123-124, εισητής εφέτης Νίδερ Π.].-

ii!

13.- Αμέσως μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, η δεύτερη νομολογιακή περίοδος συμπίπτει με την **εποχή του παρασυντάγματος** και των **δύο κατηγοριών πολιτών**. Ο προσεκτικός, γάρ, δικαστής γνώριζε ότι η **ανεξάρτητη στάση δεν ανταμοίβεται**. Επληροφορείτο, συντόμως, ότι κάθε απόφασή του για τους οπαδούς της άλλης παράταξης **επηρέαζε** τις προαγωγές και μεταθέσεις του. Διαπίστωνε ότι οι επιθεωρητές αεροπαγίτες απέδιδαν ιδιαίτερη σημασία στα **παράπονα** του **νομάρχη** και της **χωροφυλακής** [Σημίτης, Δ. 10/1979:801].-

13.1.- Πάντα σε αυτό το πλαίσιο, η ΑΠ 231/54 [NoB 2/1954: 668-669, εισηγητής αεροπαγίτης Αργυράκης Δ., με σύμφωνο σημείωμα Γραβάνη Σ.] και η ΑΠ

192/58 [ΑρχΝομ Θ/1958: 508, εισηγητής αεροπαγίτης Αργυράκης Δ.] απεδέχθησαν ότι ως **πλήρης αποζημίωση** νοείται η αποζημίωση της οποίας το ποσό **επιτρέπει** στον ιδιοκτήτη του αναγκαστικώς απαλλοτριωθέντος ακινήτου **όπως αντικαταστήση αυτό με άλλο ισάξιο**. Δεν παρέχεται από το Σύνταγμα εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη όπως καθορίσει νομοθετική αποζημίωση ελάσσονα της με την ανωτέρω έννοια πλήρους τοιαύτης. Οι αποφάσεις αυτές φαίνεται να έχουν επηρεαστεί από τους Γραβάνη [Θέμις, ΝΑ/1940:502] και Τσάτσο [1928:64].-

iii!

14.- Η τρίτη περίοδος ξεκινά από τη **μεταπολίτευση**. Τα δικαιώματα τρίτης γενεάς, τα κοινωνικά, αποκτούν εκτός από ρητή εμφάνιση και πλήρη κανονιστική εφαρμογή. Αυτή η ίδια η διατύπωση του άρθρου 17 ταιριάζει σε κοινωνικό δικαίωμα. Ωστόσο, τόσο τα διοικητικά όσο και τα πολιτικά δικαστήρια **δεν αναγνωρίζουν** στο δικαίωμα της περιουσίας **ενοχικό περιεχόμενο**.-

15.- Η (ελληνική, πάντα) τάση για **συσταλτική ερμηνεία** της συνταγματικής εγγύησης της ιδιοκτησίας **επεκτείνεται και στα υπόλοιπα**, πλὴν της κυριότητος **εμπράγματα** δικαιώματα. Γίνεται, γαρ, δεκτό ότι όταν νέα ρύθμιση σχετική με τη **σειρά των προνομίων για την ικανοποίηση των δανειστών** θίγει το εκπηγάζον από το δικαίωμα υποθήκης προνόμιο, δεν υπάρχει αντίθεση προς τη συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας, **διότι** αυτή δεν επεκτείνεται επί των ασφαλιζομένων με την υποθήκη απαιτήσεων [ΣτΕ 13/94, ΕλΔνη 1994:873]. Η ρύθμιση των προνομίων θεωρείται ότι δεν οδηγεί σε ανατροπή των εμπραγμάτων δικαιωμάτων και ως εκ τούτου δεν προσκρούει στο 17 Σ [ΑΠ 295/97 (ΝοΒ 1998:1239), ΑΠ 309/94 (ΝοΒ 1995/237), ΑΠ 534/93 (ΕλΔνη 1994:1088)].-

(α!)

16.- Η ΟΛΑΠ 40/98 [ΕΕμπΔ 1999:28] καινοτομεί. **Αξιοποιεί : α)** το άρθρο 1 του ΠΠΠ και **β)** την παγία [sic] νομολογία του ΕΔΔΑ. Αναγνωρίζει την προστασία των ενοχικών - οικονομικών δικαιωμάτων και στην ελληνική έννομη τάξη. Το άρθρο 17 του Σ1975/1986/2001 εξακολουθεί να προστατεύει το δικαίωμα πάνω στη μετοχή, αλλά **όχι το ενσωματωμένο** σε αυτή. **Διέλαθε** της προσοχής, κυρίως, το παράλογο, επικουρικώς, η αφυλοποίηση.-

16.1.- Έτσι, ανεγνωρίσθη : *«Ο σεβασμός της περιουσίας του προσώπου, το οποίο μπορεί να τη στερηθεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας. Στην έννοια της περιουσίας περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσεως» και τα **κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα»**. Καλύπτονται, λοιπόν, **τα ενοχικά** περιουσιακά δικαιώματα και, ειδικότερα, οι απαιτήσεις, **είτε** αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση **είτε**, απλώς, γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει **νόμιμη προσδοκία**, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά. [...] Η απόσβεση των αστικών απαιτήσεων αποκατάστασης περιουσιακής ζημίας και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, που απορρέουν από τα [δια του τύπου τελούμενα] αδικήματα και αποτελούν από τη γέννησή τους στοιχεία της περιουσίας των προσβληθέντων είναι **ασυμβίβαστη** προς τη διάταξη του άρθρου 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, αφού τείνει σε **αδικαιολόγητη αποστέρηση** περιουσιακού στοιχείου των ως άνω προσώπων **χωρίς** να συντρέχουν λόγοι **δημόσιας ωφέλειας»**.-*

17.- Στο αυτό μήκος κύματος ακολουθούν και όλες οι επόμενες αποφάσεις. Απολαμβάνουν, λοιπόν, προστασίας το δικαίωμα κληρονομικής διαδοχής στο εφ' άπαξ του δημοσίου υπαλλήλου, το αυξημένο χρονοεπίδομα υπηρετούντων υπαλλήλων σε παραμεθόριες περιοχές [ΕφΑθ 8266/99, ΕλΔνη 2000:151], η έντοκη κατάθεση του

πλειστηριάσματος αντί της άτοκης στο ΤΠΔ [ΕφΑθ 2013/00, ΝοΒ 2000:1585, πρόεδρος Γυφτάκης]. Παρομοίως, οι ΟΛΑΠ 13, 17, 18/00 [Αρμ 2000:1524] και οι ΟΛΑΠ 10 και 11/04 [ΕλλΔνη 2004/712]. **Παγία νομική βάση** όλων των παραπάνω είναι **μόνον το άρθρο 1 του ΠΠΠ**.-

(β!)

18.- Τα διοικητικά δικαστήρια, με τη σειρά τους, αντιλαμβάνονται το δικαίωμα στην περιουσία κατά **συντηρητικό τρόπο**. Στην ΣτΕ 610/30 διεκηρύχθη, για πρώτη φορά, ότι το άρθρο 17Σ προστατεύει «*την εν στενή εννοία ιδιοκτησίαν, ήτις ανάγεται εις προστασίαν των επί κινητών και ακινήτων εμπραγμάτων δικαιών, ουχί δε εις προστασίαν παντός κεκτημένου δικαιώματος (και ενοχικού)*». Έκτοτε και μέχρι σήμερα, **επαναλαμβάνεται** η ίδια αντίληψη της μη συνταγματικής προστασίας στα ενοχικά δικαιώματα της περιουσίας, για παράδειγμα : η ΣτΕ 723/38 για τις άδειες κυκλοφορίας, η ΣτΕ 170/59 για το συνταξιοδοτικό δικαίωμα, η ΣτΕ 3101/73 για τα εκτός συναλλαγής πράγματα, η ΣτΕ 90/01 για την περιουσία του οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης ως νπδδ [Σαρμάς, (2), 2003:345-246]. Τα δικαιώματα αυτά δεν απολαμβάνουν συνταγματικής προστασίας κατά την κρίση των προσώπων που στελεχώνουν τα ελληνικά δικαστήρια.-

III! / Δ!

α!

19.- Η περιουσία είναι **ένα κομμάτι ελευθερίας**. Είναι η **εξωτερική σφαίρα** της προσωπικής ελευθερίας. Η ελευθερία δεν είναι νοητή και εφικτή χωρίς περιουσία. Η περιουσία δεν έχει αξία χωρίς ελευθερία. Η προστασία της περιουσίας αναφέρεται σε όλες τις εκφάνσεις της. Χάριν της περιουσίας ο άνθρωπος μπορεί να **διαμορφώνει τη ζωή του με δική του ευθύνη** [Χρυσόγονος, 2002: 337-9].-

β!

20.- Το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975 για το δικαίωμα της περιουσίας προβλέπει : **α)** την αμυντική διάσταση, δηλαδή την αξίωση αποχής από το κράτος, **και β)** τη θεσμική διάσταση, δηλαδή τη μη βλάβη του γενικού συμφέροντος, η οποία ανατίθεται, περαιτέρω, στον κοινό νομοθέτη.-

21.- Από πολύ **νωρίς**, μάλιστα, ετέθη το ζήτημα στην Ελλάδα **αν** η συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας **αφορά** μόνον τα εμπράγματα δικαιώματα ή εκτείνεται και στα ενοχικά [βλ. Σαρίπολον, *Σύστημα συνταγματικού δικαίου στην Ελλάδα*, 1923: 235, 248, όπως παραδίδεται από Χρυσόγονο, 2002:346].-

γ! / ι!

22.- Το **μοναδικό επιχείρημα** υπέρ της συσταλτικής ερμηνείας είναι ότι αυτή φαίνεται να θέλησε ο **ιστορικός** συνταγματικός **νομοθέτης**. Η συντηρητική μερίδα, θεωρίας και νομολογίας, παραπέμπει, λοιπόν, στις προπαρασκευαστικές εργασίες της **Ε! Αναθεωρητικής** Βουλής. Το επιχείρημα αυτό, όμως, είναι ανυπόληπτο, διότι οι **ομιλητές** της εν λόγω Βουλής διακρίνονταν για την **προχειρότητα** και τον **αυτοσχεδιασμό** τους. Μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για την **ομιλία μόνον ενός** βουλευτή, του Αθανάσιου Κανελλόπουλου [βλ. Πρακτικά Υποεπιτροπών επί του Συντάγματος, 1975, σελ. 481, όπως παρατίθεται από Δαγτόγλου, 1991:899-901].-

ii!

23.- Παράλληλα, η ερμηνεία μιας διατάξεως **δεν ξεκινά και δεν σταματά** στην γραμματική ή ιστορική ερμηνεία. Δεν μπορεί παρά να αναζητά και να συνεκτιμά τον **σκοπό και την θέση** της διατάξεως στην ζωντανή και **συνεχώς** προσδιοριζόμενη έννομη τάξη. Ελάχιστα, δε, χρειάζεται να σημειωθεί ότι τα δικαστήρια των κρατών μελών της ΕΣΔΑ πρέπει **να συμμορφώνονται** στη

νομολογία του ΕΔΔΑ, ακόμη κι όταν δεν είναι διάδικο μέρος το εθνικό κράτος, στη περίπτωση αυτή η Ελλάς [βλ. υποθ. σωματείου «Τουρκική Ένωση Ξάνθης» και υποθ. Σιδηρόπουλος, Γ. Καμίνης, ΤοΣ 2003:292, Ξυγκάκης, Δ. 2005/36:543]. Έτσι, η **νομολογιακή** έννοια της ιδιοκτησίας του ΕΔΔΑ για τον έλληνα δικαστή είναι **αυτοτελώς δεσμευτική** [Μητσόπουλος, Δ. 28:720, Χορομίδης, Δ 32:1153]. -

iii!

24.- Και βέβαια, ο όρος ιδιοκτησία **ούτε** όρος του εμπραγμάτου δικαιώματος της κυριότητας ήταν ποτέ, **ούτε** όρος του εμπραγμάτου ή άλλου κλάδου του δικαίου, ώστε να έχει νομικά διαμορφωμένο περιεχόμενο, που, ίσως, να συγχωρούσε δισταγμό για ερμηνευτική μεταβολή νοήματος.-

δ!

25.- Η **αιτία** για την άρνηση της νομολογίας να αποδεχθεί το νόημα και το περιεχόμενο της περιουσίας είναι, δυστυχώς, **λιγότερο επιστημολογική**. Αυτή η αιτία έχει **διπλή βάση** :

i!

26.- Πρώτον, η ελληνική κοινωνία κατατράχεται από την **ενοχή του χρήματος**. Όποιος είναι επιτυχημένος στην **επιχειρηματική** του δραστηριότητα, όποιος δεν εισπράττει μισθό και δεν είναι υπάλληλος, είναι «**ύποπτος**». Η επιτυχία του δεν μπορεί παρά να βασίζεται σε κάποια παράνομη ή ανήθικη **συνδιαλλαγή**, ή με άλλα, επίκαιρα/εφήμερα, λόγια με τη διαπλοκή. Ο Κασιμάτης λέγει ότι υπάρχει ο **φόβος υπερπροστασίας** της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας, που συνίσταται, κυρίως, από μη εμπράγματα αξίες σε βάρος, τάχα, του κοινωνικού συμφέροντος. Πιστεύει, δε, ότι, με τέτοιου είδους δικαιοπολιτικές στάσεις, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης έχει, ουσιαδώς, διαβρωθεί. [NoB 47/1999:717-718].-

27.- Αυτή η στάση, όμως, των νεοελλήνων και των δικαστηρίων είναι **αντιφατική**. Η σύγχρονη μορφή ιδιοκτησίας των οικονομικά ασθενέστερων στρωμάτων και, ιδίως, των **εργαζομένων** είναι κατά κύριο λόγο **ενοχική** [:μισθολογικές, ασφαλιστικές αξιώσεις]. Μάλιστα, οι πληττόμενοι, σήμερα, από αναγκαστικές **απαλλοτριώσεις**, κατά κανόνα, είναι οι **μικροϊδιοκτήτες** και οι **αγρότες**, ως απόγονοι όσων δικαιούνταν από τις απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών.-

ii!

28.- Δεύτερον, η ανάγκη για ικανοποιητική **επαγγελματική εξέλιξη** κάνει τον δικαστή επιδεκτικό σε **επιρροές** [Σημίτης, Δ. 10/1979:801]. Οι δικαστές που στελεχώνουν την ελληνική δικαιοσύνη **συγγέουν** το **Δημόσιο συμφέρον** με το **συμφέρον του Δημοσίου**, το οποίο, όμως, σε τίποτε δεν διαφοροποιείται από το **Ιδιωτικό** [Μπέης, Δ. 36/2005:695].-

ε! / i!

29.- Μέχρι την ΟΛΑΠ 40/98, μόνιμη επωδός, ρητή ή άρρητη, των ελληνικών δικαστηρίων ήταν πως το Δημόσιο θα **επιβαρυνθεί ταμειακά**. Η αναγνώριση προστασίας και των ενοχικών δικαιωμάτων θα επέφερε **αναστάτωση** στο θεσμό της απαλλοτρίωσης. Όσο μειωνόταν η **ένταση** του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, τόσο εσυρρικνώνετο και το νοητό **αντικείμενο** της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης. Όσο θα επεκτείνετο, αντιθέτως, η **εννοία** της ιδιοκτησίας, τόσο θα εδιευρύνετο και το **πεδίο** της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης.-

30.- Η απόφαση της Ολομέλειας ήταν **ορόσημο** της ιστορίας του ΑΠ. Αλλά το **κέρδος μερικό**. Η ερμηνεία του άρθρου 17 **δεν μπολιάστηκε** καθόλου. Το δικαστήριο **ευδόκησε**, μόλις το 1998, να αξιοποιήσει το ΠΠΠ, το οποίο, όμως, : **α) Ισχύει από το 1952**, **β) Έχει επικυρωθεί δύο (2) φορές** από την ελληνική δημοκρατία [v. 2329/53 και vδ 53/74] και **γ) Έχει τύχει εξαιρετικής, με γνώμονα την**

αποκατάσταση της ουσιαστικής δικαιοσύνης σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, νομολογιακής **εφαρμογής** από το ΕΔΔΑ.-

31.- Έτσι, όμως, υπάρχει ο κίνδυνος να δημιουργηθεί, αφ' ενός, **ανισότητα δικαίου**, αφού ο δικαστής ουσίας, εσφαλμένως αλλά συνήθως, αποφεύγει να σκεφτεί με τους όρους του ΠΠΠ και της οικείας νομολογίας, αφ' ετέρου, να λειτουργήσει ως **γενική προτροπή** για προσφυγές στο ΕΔΔΑ ή ακόμα και ως **αιχμή αδυναμίας** του ΕλλΣυντ να εξελιχθεί [Κασιμάτης, 1999:718].-

ii!

32.- Ο ΑΠ, λοιπόν, **δεν συμπλέει με την εποχή του** και το ΕΔΔΑ [Δρόσος, 1997:79]. Έτι, ατυχέστερα, μάλιστα, με την κακώς νοούμενη αλληλεγγύη, που επέδειξαν η 40/98 και όσες ακολούθησαν, στην άγωνα και **εκτός πραγματικότητας** ερμηνεία των νόμων, ακόμη και του θεμελιώδους, προσεπάθησαν, ατυχώς, να νομιμοποιήσουν την συνταγματική **εκτροπή**.-

33.- Τούτων δοθέντων, **πραγματιστική** είναι η **αντίληψη**, στο εξής, τα δικαστήρια **να αξιοποιούν** τη γόνιμη νομολογία του **ΕΔΔΑ**.-
